Ч. 183 (11.474). Львів, субота 17. серпня 1929. [illegible] Рік XLVII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМІНІСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов. — Конто почт. щадн. 143.322. — Адреса для телеграм: „Діло“, Львів. — Гол. Редактор приймає від 11—12 год. передполуднем. Рукописів не звертається.

ПЕРЕДПЛАТА: Місячно: в краю 5·00 зол. — За границею: В Америці 1 долар, Франції, Голяндії, Бельгії 20 фр. фр., Італії 7·50 зл., Німеччині 7·50 зл., Швайцарії 5 шв. фр., Чехословаччині 30 ч. к., Румунії 150 леїв, Болгарії 7·50 зл., Австрії 7·50 зл. — Зміна адреси 1 зол.

Телеф. Редакції: 29-41. „ Друкарні: 29-26. — В СПРАВІ ОГОЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМІНІСТРАЦІЇ. — ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 25 сот.

Утопійна програма.

Львів, 17. серпня 1929.

На зїзді „Союзу національних меншостей Німеччини“ принято, як це ми вчора подали, засадничу декларацію про мирну розвязку проблеми національних меншостей. Ця декларація складається з загального вступу, пяти програмових точок і закінчення. Вступ подали ми вчора. Тепер хочемо приглянутися поодиноким програмовим точкам тієї знаменної декларації.

У першій точці зїзд категорично стверджує, що европейський мир і його реалізація не можуть бути узалежнювані „від сповнення зазіхань і осягнення вкритих (чому вкритих? — Ред.) політичних цілей“. Цей европейський мир буде осягнений, на думку зїзду, тільки „всіми европейцями на основі істнуючих **тепер** можливостей“.

У слідуючій точці програми вичитуємо теж категоричне твердження, що до розвязки меншостевої проблеми буде в силі причинитися **„не новий територіяльний поділ Европи,** але виключно виконання відповідної **моральної програми,** яка створить відповідні правні гарантії для свобідного культурного розвитку“. Ті правні гарантії малиб бути такого покрою, щоби були в силі „відібрати меншостевій справі характер **політичної проблеми** та зробити з неї **внутрішнє питання держав**“.

Обдерши таким чином справу меншостей з політичної поволоки та зробивши її виключно внутрішнім питанням заінтересованих держав, тобто визнавши навіть обовязуючі тепер трактати про охорону прав національних меншостей занадто щедрими для меншостей, автори цієї програми в третій її точці рішили: „Засаду культурної автономії, що насуває сумніви і не дається в загальний спосіб зреалізувати, слід заступити засадою культурного мутуалізму“. А місце культурної самоуправи, яка „з правила веде до культурної і горожанської ізоляції“ повинна заступити засада рівноуправнення „в піклуванні державн культурним розвитком“. Все те тому, бо „визнання права на істнування (мутуалізм) і рівноправність поодиноких культурних груп творить підставу істнування і розвитку европейської культурної суспільности“.

В черговій точці програми зїзд висунув пропозицію, щоби „Лігу Націй, яка є установою, що висловлює політичну волю держав“ доповнити „европейським культурним союзом“. Чому? — Тому, бо Ліга Націй, як політичний союз держав, що основується на формальних договорах і міжнародніх політичних звичаях, вимагає скріплення з боку такого аполітичного джерела культурної сили, яким буде европейський культурний союз. „Окремі національно-культурні групи внутрі европейських держав, як прояви з двома обличчами, які характеризують державну і національно-культурну приналежність, покликані до того, щоби стати звязком між членами всіх окремішних культурних груп“.

В останній точці програмової частини тієї декларації вичитуємо запевнення, що відібрання політичного характеру тій проблемі мусить „усунути приноровлювану досі методу надавання їй політичного характеру і тенденційного використовування тієї справи для політичних цілей“. Тільки таке поставлення справи вплине на те, що „з обсягу взаємин між поодинокими европейськими культурними групами“ усунеться „політичну гру европейських держав“. Наслідком того „меншостева проблема стане **етичною** проблемою цілої европейської культурної суспільности і тільки таким чином дається розвязати“.

Кінчиться ця незвичайна декларація закликом зїзду до „всіх національно-культурних груп европейських держав“, щоби вони зрезиґнували „з неґативної акції, що має чисто спекулятивний або сентиментально-емоціональний характер“ і приступили до розвязання меншостевої проблеми при допомозі „творення при співучасти всіх свідомих европейців европейського союзу культурної суспільности“.

Для докладнішого зрозуміння тієї декларації не від річи буде вказати ще на самих аранжерів берлінського зїзду і авторів та пропагаторів проголошених на ньому гасел. Отже головну ролю в скликанні зїзду та його підготовці відіграли, як сказано, поляки в Німеччині. Головний програмовий реферат виголосив поляк д-р Качмарек, другий менше важний і відповідальний реферат виголосив представник данської меншости в Німеччині Хрістіянсен. На зїзді відбулася обширна дискусія саме над програмовими тезами декларації. В дискусії забирали слово й такі, як це видно зі звідомлень чужинної преси, які доказували, що навіть, стоячи на базі льояльности, не можна при нинішніх обставинах виключити елементів політичної боротьби за права національних меншостей. Це — суперечна життю утопія, яка практично може проявитись на зовні як гра сильнішого на рахунок слабшого. Одначе представники такої думки були на зїзді в меншости і тому принято там повищу декларацію, яка переносить проблему національних меншостей з площини реального життя в ділянку утопії. Та саме таке наскрізь утопійне поставлення справи було необхідне для тих, що під плащиком „етичного“, „толерантного“ і „ліберального“ підходу до розвязки національної проблеми в своїх державах, займаються денаціоналізацією та культурною й господарською асиміляцією своїх т. зв меншостей.

Республика справляє уродини.

Берлін, 12. серпня 1929.

На широких фронтових сходах берлінського Райхстаґу (парляменту) стоїть австрійська капеля і грає віденські вальси. Перед орхестрою стоїть на „Площі Республіки“ добрих 100.000 людей і бє після кожного вальса браво. Коли 100.000 людей плеще в долоні, повстає великий шум. Віденський капельник обертається кожний раз до товпи й елеґантно салютує. 100.000 людей знов бє браво. Раз з цього раз з другого боку якийнебудь запалений німецький унітарист (т. зв. Аншлюсбрудер) кричить що сили в легенях: Нехай живуть наші австрійські брати-республиканці. Гох! — 100.000 людей зноситься і кричить: Гох, гох, гох! Елеґантний капельник знова салютує. Повертається неначе на пружині лицем до орхестри й на берлінську товпу починають кластись звуки „Ан дер шенен бляуен Донау“, або якенебудь інше вальсове **potpourri,** симпатично, легко, добре виконане. Стотисячна публіка колибає в такт головами а понад нею, стоїть на постументі бронзовий Бісмарк і грізно дивится на захід.

Одну годину і 20 вальсів пізніше, починають підноситись перші сумніви. Головно тому, що оплески зробились густіші і стояти стало тісніше. Народу прибуває і прибуває. Химерна доля і людські плечі піднесли мене на підмурівок від лямпи, але багато місця нема, вистарчило якраз на півтора пяти. Це завше буває, коли замість сидіти в „резервації“ для журналістів, пхнешся в товпу, щоб послухати „що народ говорить“. Покищо, народ обробляє себе ліктями і боками і підспівує під носом вальси. Мій сусід з права, що висить на одній руці, твердить, що це були гарні часи, коли народ вальси танцював, а не якісь зварйовані заморські „фікси-факси“, з викручуванням колін і ломанням голови. Мій сусід з ліва старається мене переконати, що „менше як від пятьох комуністів він не починає“, це такби мовити його сніданкове мінімум. Максімум доволі трудно встановити. Це річ апетиту. Одним словом лицар: „одним махом сто комуністів забіяхом“. Темніє. Нараз широкий фронт Райхстаґу заливає хвиля світла, а народ однозгідно каже: ааа!.. Ще десять вальсів пізніше стаю вже тільки на одній пяті й слухаю як підімною фрау Міллер викладає фрау Маєр, що тепер цілком не такі часи настали. Які саме — годі зміркувати. Поволі, поволі підходить девята година, тужливо вижидана. В девятій годині має розпочатись велика республиканська парада. Це Берлін інавгурує святочне десятиліття істнування німецької республики. Проголошено її 11. серпня 1919 р. у Ваймарі, тобто правосильний республиканський устрій (конституцію) фактично ж. республику проголосив з отих сходів, на яких тепер грає віденська капеля, Филип Шайдеман ще 9. листопада 1918 р.

Монументальна постава на підмурівку від лямпи (на одній пяті) мало надається для історичних ремінісценцій. Всеж таки питаєш себе — якими шляхами дійшли властиво німці до республики? Як світ-світом, Німеччина була засігди монархічна. До крови і костей. І саме Німеччина витворила европейський тип монархії, особливож у середновіччі. Німеччина й Імперіюм Сакрум це два нерозривні, ідентичні поняття. Це були німці, що переняли від Римлян ідею цезаризму й донесли її аж до найновійших часів. Великою була Німеччина за часів німецьких середньовічних кайзерів: каролінґів, саксонців, салійців, гогенштауфів і габсбурґів. Бували в її історії міжкоролівя, де мінялись на престолі пануючі ріжних домів і династій, але не було ніколи безкоролівя. З упадком і роскладом монархічної ідеї почала падати сама Німеччина. Доба габсбурсько-льотаринської династії (1745—1805) означає початок кінця. Якраз від дати 1806 р. — відколи невідновлено кайзерської лінії аж до р. 1871, отже до дати проголошення нім. цісарства, Німеччина переживає добу найглибшої політично-державної депресії. Вона роспадається на кілька тузінів взаїмно поборюючих і пожираючих себе держав і князівств і в тім каламутнім німецькім хаосі неначе зажерливі щуки шибаються усякі чужинні пануючі. Передовсім Наполеон І., німецький „бич божий“. Реґенерація Німеччини починається щойно в 1871 р., атжеж в хвилі, коли великий Бісмарк відродив цісарство і встановив династію Гогенцолерів. Безпримірною є історія цього відродження. Вчора ще обєкт чужої політики, обєкт територіяльних й економічних рекомпенсат поміж чужими потугами, від 1871 р. Німеччина виробляється за не ціле пів століття на величезну модерну потугу. Потугу того роду, що 32 наймогучіші держави світу потребували чотири повні роки страшної війни, щоби Німеччину перемогти і повалити на коліна. Цілу Америку, Азію, Африку й Австралію змобілізовано проти одної Німеччини, та ще в добавок Німеччини обтяженої двома живими трупами: Австро-Угорщиною Габсбурґів і Туреччиною султанів. Сила і міць Німеччини була напротязі цілої історії якось нерозривно звязана з ідеєю монархізму.

І враз — республика! Її властиві причини лежать в ході подій ще перед 1914 р., у звязках великої світової війни. Її причини лежать може не так у нецільности і пережитости монархічної ідеї самої по собі, але радше в самій особі останнього нім. кайзера, Вільгельма II. Не будучи сам по собі добрим і далекозорим політиком, він зробив ту основну помилку, що не вмів віддати політичного проводу в руки покликаної людини. Бісмарксівська конституція не предбачувала запобігаючих законних засобів проти слабого чи несправного монарха. І сталося так, що сам цього не хотячи Вільгельм II. загнав Німеччину в глухий кут дипльоматичного окруження, змобілізував проти Німеччини цілий світ та був свідком, як та Німеччина окружена з усіх боків заломилась. І не тільки вона, але й монархія заломилась. Безпосередній процес повалення монархії почався фактично 6. квітня 1917 р. в дні, коли Америка виповіла Німеччині

війну. Цілий світ зрозумів, що Німеччина війни
не виграє, що завдяки американським грошам
і матеріялам, аліянти матимуть довший віддих.
Це був початок кінця. Приблизно пів року це
тривало, заки Америка наситила західній фронт
вастільки своїми людьми й запасами, що аліян-
ти могли роспочати рішаючу офензиву. Її кіль-
ка разів відбивано. Дня 18. липня 1918 марша-
лок Фош почав останню велику аліянтську о-
фензиву, в трьох місцях зразу, над Марною,
Сомою і в Фляндрії. Почались місяці пекельних
боїв, німецький фронт почав вгинатись. Виго-
лоджені німці уже не були в стані витримувати
натиску обєднаних, відпочатих, ситих їжою і
зброєю аліянтських сил. Місцевість за місце-
вістю звільняють Німці, щораз швидше розви-
вається штурмовий марш побідних аліянтів,
кожного дня стає актуальним питання — уже
непро програну, але про розміри програної. Дня
4. листопада 1918 Німці програють останній ве-
ликий бій під Валянсіен. Це був уже край, ка-
пля, яка переповнила чашу. Німці просять за-
мирення. 3. листопада вибухає бунт серед нім.
фльоти, він перекидається на міста Гамбурґ,
Бремен, Любек, Ганновер, Кельн, Штутґард,
Маґдебурґ, Дрезден і т. д. 8. листопада вибухає
революція в Мюнхені. 9. листопада слідує Бер-
лін. Вільгельм II. абдикує, Шайдеман проголо-
шує республику. Того дня скотилось з голов ні-
мецьких пів-суверенів двацять вісім королів-
ських корон. Дня 11. листопада зложено перший
республиканський уряд, в якім канцлером став
Фрідріх Еберт. 25. листопада 1918 відбувся зїзд
представників нім. провінцій і країв, на якому
вирішено скликати Національні Збори для
складення нової конституції. 19. січня 1919 від-
буваються вибори до Націон. Зборів. 6. лютого
сходяться Національні Збори у Ваймарі й про-
візорично вибирають Фрідріха Еберта на прези-
дента Німеччини. Проф. держ. права на берлін-
ськім університеті Гуґо Пройс випрацьовує про-
єкт нім. республ. конституції. По піврічних
працях Національні Збори цей проєкт прийма-
ють, 11. серпня його підписує Еберт, 13. серпня
він входить у силу.

10 літ дальшої німецької історії, це з одного боку боротьба внутрі, за монархію чи республику. Молода республика відбила до цього часу багато замахів і нападів, з права і ліва. За тих десять літ вона встигла сяктак закріпитись, сяктак пустити в масу свої коріння. Але боротьба за нім. устрій ще не перервалась. Можна спокійно висловити думку, що чим більше Німеччина консолідується на зовні, тим більше актуальною робиться її устроєва проблематика внутрі. Проти республики стоять два фронти — з ліва комуністи, з правая, усі нім. праві монархічні партії. Правий фронт далеко сильніший від лівого. Втримається республика? Чи знова поверне в якийнебудь формі монархія? Можливість заведення комуністичної диктатури пролетаріяту є покищо і на необмежено далекий час майже виключена. За ким стоїть маса — за демократами чи монархістами?

Ота маса стоїть і слухає віденські вальси. Хитає в такт головами і бє браво. Фрау Міллер оповідає фрау Маєр свої турботи. Це є турботи нинішнього дня, буденні і сірі, як ота кількасоттисячна маса. Народ оповідає собі ріжні історії, про політику віде ніхто нічого властиво не говорить. Тільки мій сусід з ліва побиває одним махом сто комуністів. Є теплий серпневий вечір, музика, велика парада, „ес іст філь льос", є на що подивитись, є чим розірватись, є сензація. Та маса є приязно настроєна, вона має свою працю, свій прибуток, вона доволі пристойно вдягнута, вона сита, вона не має абсолютно нічого проти республики. Перед 15 роками вона не мала абсолютно нічого проти монархії. Нині велика демократична преса уже за цілі тижні наперед розтрублювала велику параду, як не піти і не подивитись? А за 15 літ може бути таке, що у випадку монарх. перевороту права преса знова пічне трубіти на параду, народ знова піде юрбою послухати віденських вальсів, дивитись на освітлені водограї, походи з факелями і на штучні вогні й ріжноколірові ракети. Він теж не буде мати нічого проти монархії? І горе буде усім отим людям, що сидять тепер у Райхстагу, якщо вони дадуть звестися тій приязній атмосфері і краєугольним каменем своєї республики зроблять приязні настрої цьої маси.

Але ні! Ті люди знають змисл держави, змисл всякого панування. І ось в мягкі розливні тони вальсів вривається десь з Унтер ден Лінден, неначе шорох по склі, згук тамбурової орхестри Райхсбаннера. Різко, чітко, як сталевий град лупять барабани. Гострий свист сопілок, чінелі, шальмаї. Йдуть сотні Райхсбаннера, республиканської ґвардії. Це є республиканські „фасчіо", боєва орґанізація, властивий фундамент, на якому стоїть республика. Це є німецька республиканська „перша бриґада". 150.000 чоловік-відпоручників вислано на цей день до Берліна, вони кожний квартал, кожну вулицю наповнили різким фанатичним посвистом своїх орхестр, вони клином вбиваються в кількасоттисячну товпу, пробивають собі дорогу до сходів Райхстагу, мають їхні стяги, сотні їх, вони муром обступили Райхстаґ, і не на масі, на них він спирається. Напротязі трьох днів маса матиме десять найбільше ріжнородних спектаклів. Тому вона не матиме нічого проти республики. Не матиме нічого тим більше, що її переконують, що це її справа, її чин, її заслуга, її влада. Але фактично влада де інакше. Вона в руках змілітаризованого, залізною партійною дисципліною скованого Райхсбаннера.

Зенон Пеленський.

З Ромунії.

Школи для меншостей, але не для українців.

Меншостеві школи, як для попередніх, так і для теперішнього правительства, є тільки в Семигороді і в Банаті, себто школи німецькі й мадярські. Правительство внесло до парляменту законопроєкт, щоб дати німецьким і мадярським приватним школам допомогу в сумі 25 міліонів левів. До цього внеску говорив у сенаті професор університету Балачиску, заявляючися проти допомоги меншостевим школам. Поки правительство схоче допомагати меншостям, повинно воно насамперед заспокоїти конечні шкільні потреби ромунського народу. В Ромунії прим. університети не мають досить приміщень, бракує кабінетів, лябораторій, недостає наукових приладів, бібліотек і т. д.

З національної самоуправи — нічого!

Сам д-р Манів, президент міністрів, заявив у своїй відповіді на жалоби мадярського депутата гр. Бетлена, що про національну самоураву в розумінні постанов у Альба-Юлії й бесіди бути не може. Ромунська національно-царанистична партія — казав він — ніколи і в думці не мала допустити національні меншости до такої обширної рівноправности.

„Рідний Край", навівши отсі слова Маніва, стверджує, що він завсіди і постійно пригадував українському громадянству, що від ромунів йому нічого надіятись, за що легковірні люди накидалися на нього лайками. „Нехай — пише „Рідний Край" — говорять і пишуть, що хто хоче, а ми обовязані до смерти казати українському народові, що ніхто ніколи йому нічим не доможе, як він сам не обєднається у своїх власних організаціях".

Провідник німців у Ромунії д-р Ганс Рот сказав на заяву д-ра Маніва, що ромунському правительству ніколи і в гадку не приходило держатися постанов у Альба-Юлії, між іншим таке: „Мушу заявити щиро, що я зазнав великого розчарування через урядову заяву, яку дав президент міністрів на засіданні камери, а саме, що національне зібрання в Альба-Юлії не мало навіть заміру признати національним меншостям самоуправу". Розумні німецькі політики, а ще більше ті українці, які вихвалювали ромунську національно-царанистичну партію, обіцюючи всякі блага з панської ласки, мають причину розчаровуватися. Та коли вже сам український нарід переконається, хто йому брат, а хто собі рад? А вже час було би прийти до голови по розум — кінчить зовсім слушно „Рідний Край".

Сен. Залозецький проти адміністраційного закону.

Сен. д-р В. Залозецький заявив, що буде голосувати проти адміністраційного закону тому, що закладання злучених громад з найменше 10.000 душ у мішаних повітах вийде на неко-

---

І. ЛУГОВИЙ.

З української Добруджі.

Враження українського засланця.

Повертаючи з заслання на вакаційну відпустку в рідні підгірські сторони Буковини, задержався я на два тижні в північній Добруджі, щоби приглянутися безпосередньо життю-буттю наших братів, потомків запоріжських козаків у північній части Добруджі. Мої спостереження, хоча дуже поверховні, настільки цікаві, що не від речі буде поділитися ними з ширшим кругом читачів.

В цій найбільш на південь висуненій смузі розселення українців у Ромунії розсіяні вони в північній части Добруджі й у дельті Дунаю. Коли історичними центрами є оселі Дунавці й Моруґіль, то культурним і політичним центром цеї области повітове місто *Тульча*, яке має на 30 тисяч мешканців коло 10 тисяч українців.

Українських культурно - освітніх осередків немає тут, а жевріє українське життя лишень по деяких сімях. Українці в Тульчі займаються виноградництвом, рибацтвом та хліборобством. У двох місцевих церквах правилося богослуження проти волі населення на ромунську мову.

Це відноситься до церков у всіх українських оселях Добруджі. Ґалацький епископат обсадив уже всі парохії ром. священиками. Населення виступає одностайно проти нового стилю. Все це, разом взявши, причинюєся до упадку релігійних почувань. У ґутірці з простолюдям вдаряє у вічи велика привязаність до правітціської церкви.

Моя мандрівка попровадила мене з Тульчі до *Моруґіля*. Ця українська оселя лежить 30 км. на схід від Тульчі і має коло 350 дворів, між котрими є лишень кілька татарських і 5 до 6 молдавських. Населення займається риболовством і хліборобством.

Дальше на схід положений *Вищий і Нижчий Дунавець*. Це колишня Запорожська Січ. Ще й сьогодня видні сліди старої фортеці. Тут козаки оставляли свої родини, коли йшли по своїм заняттям в дунайську дельту, щоб зїзджатися на релігійно-національне свято Покрови. Звідси воювали козаки старообрядців (москалів) і турків. Тепер обі ці оселі мають коло 200 домів, з того 10 ромунських, решта українці.

Над Чорним Морем лежить дальша українська оселя порт *Катарлез*, теперішня назва: Св.Юрій, заселена самими українцями (до 2500 душ). Населення займається частинно скотарством, а головно рибацтвом в морю й Дунаю і має свою рибацьку кооперативу. Катарлез є головним центром морської ловлі риб.

В самій дельті лежить українська оселя *Караурман* з населенням до 1.500 душ, яке живе зі скотарства й риболовства.

Другим містом в українській Добруджі є морська пристань *Сулін* з мішаним населенням Українці мають свою окрему дільницю. 10 верст по Дунаю лежить *Чамурлія*. В обох цих місцевостях можна нарахувати до 2.000 українців, які рибакують і випасають худобу.

10 верст від моря в дельті лежить між килійським і сулінським рукавами Дунаю чисто українська оселя *Летя* з 1.800 населенням, яке рівнож знаходить свій прожиток у рибацтві і скотарстві.

Дальше на північ завела мене моя дорога до порту над Дунаєм, місточка *Стара Кілія* з 3.000 населення українського і стількиж москалів та молдованів. Мешканці Старої Кілії займаються рибацтвом, скотарством і хліборобством.

В північно-східній окраїні Добруджі, що прилягає вже до акерманського повіту Бесарабії, лежать по Дунаю в напрямі до Кілії *Пардин* і *Сатунов*, які начислюють разом 60—70 дворів, що живуть зі скотарства і риболовства.

В дельті наткнувся я ще на одну чисто українську оселю *Батлажанку*, яка начисляє коло 40 домів.

На північний захід від Тульчі лежить на границі між Добруджою і Бесарабією пристані над Дунаєм, місточко *Ісакча*. З 3.000 домів буде коло 300 українських, мешканці котрих живуть з хліборобства, виноградництва й пасічництва.

В цім куті Добруджі наткнувся я ще на такі українські оселі: *Пошта* з якими 200 українськими і 50 молдованськими дворами. 8 верст дальше лежить *Телиця*, яка має коло 300 самих українських дворів; мешканці займаються хліборобством і пасічництвом.

Врешті згадаю ще чисто українську оселю (2.000 душ) *Ганчарку*, мешканці котрої живуть серед лісів з хліборобства, виноградництва, лісництва й пасічництва.

Вичислені місцевости є чисто українські. Крім них розсіяні українці по 5—20 дворів по багатьох інших оселях північної Добруджі. Загально носить Добруджа міжнародній характер Тут знайдете болгарів, турків, молдованів, греків, італійців, німців і москалів. Точної статистики національностей нема. Загально можна приняти до 50.000 українців на яких 200.000 загального населення Добруджі.

Всі наші люди говорять гарною українською мовою, яку зберегли від своїх дідів і яка пригадує говір південного українця з Херсонщини. Краще збереглася українська мова в зах. Добруджі, ніж у приморських околицях. Цей говір звуть там „буцівським"; пояснюють цю назву тим, що „буці", себто добруджанські українці, вигукують на волів словами: соб-цобе. Рівнож зберегли наші добруджанські брати ста-

вість українців, що по містах українці не матимуть у громадській раді вірилістів, бо православний парох ромун, а гр.-кат. парох ледви чи буде заступати найчисленнішу в місті віроісповідну громаду, дальше тому, що прімар має вибиратися не звичайною більшістю, а більшістю 2/3, а як її не буде, то прімаря іменує міністерство, а вкінці тому, що й досі правительство не направило заподіяної українцям кривди в шкільництві.

Конгрес Федерації Педагогічних Асоціяцій.

„Атлас цивілізації". — Праці Конгресу. — Виступ української делегатки. — Богата виставка.

Конгрес цей закінчився не 3-го, як було призначено, але 2-го серпня. Найбільш конкретним його наслідком була реалізація думки, яка виникла ще в Брюсселі на зборах Бюра Міжнародного Виховання в 1928 р. Ставилось питання, який дидактичний матеріял слід увести в школи з метою проводження в них міжнародного знайомства, бо, як досі, ті короткі вістки, що їх подають шкільні підручники історії та ґеографії, не вистарчають. Рішено в першу чергу скласти „атляс цивілізації" (Atlas de la Civilisation), в якому кожна країна виказалаб картами, діяграмами, малюнками й текстом свою територію, історичний зріст держави, стан свого промислу, торговлі, культури і т. д.

Атляс цей буде ділитись на стільки частин, скільки є країн, а крім цього матиме кілька розділів загальних. Кожна країна має виготовити для атлясу такі дані: 1) природний осередок, 2) громадянство: а) антропольоґічні дані, етнографічні, демографічні, б) економічні дані — хліборобство, ремісництво, індустрія, комунікація, в) політичні інформації, адміністративні, соціяльні — установи й організації, г) розселення — села, містечка, міста, ґ) відомости про інтелектуальний та моральний стан — науки, мистецтво, письменство, виховання, релігія. На чолі цього підприємства стоять Поль Отле і Ганна Одерфельд. Співробітництво в цьому атлясі приобіцяли видатні вчені ріжних народів.

Постійним осідком для зібраного матеріялу призначується Женева, де намічено утворити на березі озера спеціяльний музей, що досі складався в одному з Інститутів у Брюсселі в 60 салях. Вже досі зібрано понад 5.000 ріжних мапок, ілюстрацій та документів, звязаних з атлятом. Музей буде величавою палатою, пляни якої саме виробляють визначні архітекти.

Щож до праці Конгресу, то він проводив її в 19 секціях, які радили пять днів. Кожна з секцій мала приблизно 2—3 засідання. Найбільше людей збиралося в секціях для міжнародньої кооперації та підготовки вчителів. У цих секціях читано найцікавіші реферати. Українська представниця п-і С. Русова, делегатка Українського Педагогічного Інституту в Празі, прочитала тут реферат п. з. „Психольоґія українських дітей на вигнанні і їх малюнки". Реферат цей принято дуже прихильно.

На загальних вечірніх зборах виступили видатні представники науки з ріжних держав, що читали свої реферати по англійськи, французьки або німецьки. На першому засіданні виступив член Ліги Націй п. Мюррей, що закликав учителів ширити ідеї Ліги Націй. Свою промову закінчив він так: „Величезні зміни, що їх внесло XX. століття, порушили увесь минулий порядок життя і внесли значний елемент хаосу. Я гадаю, що в усій літературі, як і в фільософії та в політиці почувається потреба нашого часу утворити і внутрі і зовні новий космос. І я сильно переконаний, що найпевніший для того засіб є добре виховання і міжнародне горожанство. Тому нам треба скупчити всі студії навкруги одного центрального інтересу, присвятити всі наші зусилля для однієї високої мети. Ця центральна мета, щоб усіх задовольнити, мусить служити добром цілому світові „мусить поставити принціп космоса понад змаганнями часових еґоїзмів".

Не менше цікаві були виклади й інших визначних членів Конгресу, але годі тут вичисляти хоч би заголовки рефератів.

На виставці при Конгресі товклося завсіди багато людей, хоч пояснення їм давалися не дуже то реґулярно. Кермував виставкою ген. комісар Шофле, що за пять місяців зумів зібрати матеріяли від 150 експонентів і відповідно їх розставити. Виставка справді богата і з неї можна немало навчитися.

Найбільше простору на виставці заняли ріжні відділи праці Ліги Націй, а між ними й міжнародня школа для дітей в Женеві, що істнує вже чотири роки. Почалась вона з 7 дітей, а тепер має їх уже 123. Це діти 15 націй: 2 німців, 50 американців, 13 анґлійців, 2 австрійців, 1 китаєць, 5 японців, 3 поляків, 5 росіян, 2 швайцарців і т. д. Учителів є разом 19 і належать вони до 7 народностей. Позатим представлена дуже плястично діяльність молоді Червоного Хреста, передовсім у Швайцарії, Австрії і в Чехословаччині. З порівняння із експонатами ріжних держав видно, що школа в нинішній Австрії поставлена просто зразково. Вона тепер справді перша в цілому світі. Незвичайно інтересні також ріжні діточі вироби (шкільні цяцьки, театри маріонеток тощо). Звертали на себе також увагу дитячі праці й оповідання, виставлені Інститутом Руссо і його психольоґічні обслідування дітей.

Слухаючи цінних рефератів та оглядаючи найріжнородніші експонати, якже горячо хотілось би все це добре, гарне, нове приноровити й до наших убогих шкіл, увести до наших дитячих приютів та захистів! Скільки то користи мало би з того виховання молодого українського покоління!

Провансальський національний музей.

Arles, 10. серпня 1929.

Іду до Arles — цього живого музею античної старовини, „малого ґальського Риму", шоб відвідати славетний провансальський національний музей — „Палату фелібрів" т. зв. „Museon Arlaten".

Саме перед 30 роками у Ф. Містраля зявилася думка закласти і зорґанізувати цей зразковий і незвичайний цікавий музей „справжню реліквію Провансу" як слушно називають його французи.

Останні роки свого життя ґеніяльний провансальський поет і великий патріот присвятив систематичній праці над орґанізацією цього музею, кожного четверга він кидав своє село і їхав до недалекого Арль, шоб при допомозі своїх найближчих приятелів і співробітників на полі фелібризму, будувати крок за кроком цю велику і зразкову національну установу.

Справа пішла швидше від 1904 р., коли в осени Містраль одержав половину премії Нобеля за літературу. Ориґінал такої ухвали шведської Академії Наук знаходиться у вестибулю арлетанського музею. Цю премію — згідно з постановою кураторії нобелівського фонду, Ф. Містраль одержав не лише за свою літературну діяльність у провансальській мові, але і за наукову працю в ділянці романської фільольоґії, себто за свої численні провансальські студії, а передовсім за свій монументальний словник живої провансальської мови — славетний „Lon Tresor dón Felibrige".

При допомозі теперішнього премієра, а тодішнього міністра мистецтва, А. Бріяна — Ф. Містралю вдалося придбати для провансальського музею стару палату Ля Певаля у центрі міста між головними двома площами: форум і республики.

Крім музею у цім старобулім будинку знайшли постійне приміщення — чимала а головно вичерпуюча режіоналістична бібліотека, розуміється з найкращим і найбільшим провансальським відділом та централя товариства фелібрів, де відбуваються урядові засідання цієї дуже діяльної і невтомної орґанізації (т. зв. „Salo don Connsistori").

Біограф, і приятель Ф. Містраля — М. Андре (пор. його недавню публікацію — „Життева гармонія Містраля". — Париж. 1928.) — таким чином зясовує мету і завдання цього музею:

— „Museon — пише він мав дійсно представляти всі прояви Провансу та, віджививти цю країну під кожним оглядом, отже передовсім життя побутове, знаряддя, зброю, одяг, зачіску вигляд, житло, умеблювання, харчування, полювання, рибальництво, годівлю худоби, хліборобство, кераміку. Але також і психічне життя: мистецтво, різбярство, гравюри, малярство, танок, музику, гри, свята, фолькльор, звичаї, забобони, традиції, релігію, первісну науку, способи рахування, народню медицину і лікування тощо. — Врешті громадське життя: — родину, народини, виховання дітей, суспільну організацію, касти, привілеї, торгівлю, гроші, засоби, комунікації, боротьбу за істнування, засоби нападу і захисту і т. д..."

Треба сказати, що плян великий цей Ф. Містраль виконав, як майже усе у своєму житті, нетільки майстерно, але і зразково. Його „Museon Arlaten" — може бути прикладом того, як слід доцільно і раціонально влаштовувати національні муцеї народів, передчасно викреслених зі сторінок офіціяльної історії.

Вже самий розподіл величезного матеріялу у поодиноких салях є дуже програмовий і доцільний. Провідною думкою Містраля було досягнути максимум гармонії і суцільности при додержанні найбільшої самобутньости і своєрідности кожного такого відділу, окремої салі.

Отже „Salo Banmassiero" — є так би мовити, преісторичним вступом до Провансу, знайомлючи відвідувача з археольоґічною старовиною цього краю. Вона має по сусідству і по закону контрасту „Salo dón Counsistori", себто салю засідань фелібрів з бюстами всіх визначних провідників цього руху. Це, мовляв, останній часово прояв провансальської національної стихії, що не вмерла, але зразок славетного воклюського фонтану, жевріє все у вічних підземних джерелах, що періодично еруптивно вибухають на зовні.

Вестибюль і сходи — декоровані прапорами старих цехів Арля, поруч них малюнки з історії ново-правансільського відродження: інспірація Містраля до „мірейо" пастель знаменитого вітрака, з яким звязані чудові Lettres de mon moulin" А. Доде..., спогади про часи самостійности Провансу і т. д.

Перший поверх знайомить нас з матеріяльним побутом провансальського народу, як видко вже з назв. відносних саль: Salo dón Coustume, menagiero (провансальський хутір і село). S. de moble (обстановки). S.

рі обряди, які є цілком відмінні від звичаїв тамошніх москалів, молдованів або болгарів. Писанки подібні, як в буковинських селах над Прутом. Хати чепурненькі, в середині гарно прикрашені, чистіші, як на Буковині, гарно обведені, носять чисто український будівельний характер і ховаються в зелені так, як на Буковині й на Вел. Україні. З пісенного репертуару замовкли вже історичні пісні; в новіщих часах проникає вже й зіпсута російська пісня. Молодь співає українські пісні залюбки многоголосим способом. Про лірників нема сьогодня вже й слуху. — Історична ноша козаків сьогодня вже перевелася: чоловіки й жінки носяться вже по міському. Вишивку бачив я дуже рідко.

Самі-ж добруджанські українці звуть себе „руськими", а москалів називають „старообрядцями" або „липованами". Співжиття між поромунськими націями дуже добре, натомісць замітний антаґонізм до молдован. Мені оповідали старші люди, що перед 30 роками, коли ромуни взялися до насильної ромунізації добруджанських українців, існувала велика ворожнеча між українцями й молдованами. Одначе коли ромунізаторські заходи осталися безвислідними завдяки привязаности наших добруджанських братів до рідної мови й гордої традиції, утихло це ворогування. Антаґонізм проявляється найбільше в тім, що нема тут подруж між українцями й молдованами, натомісць стрічаються шлюби між українцями й болгарами.

Культурний рівень добруджанського українця низький. Це наслідки того факту, що за часів турецького й ромунського панування не було тут від 200 років української школи. Кілька десятків років ромунської школи довели до того, що сьогодня розуміє молодше українське покоління вже й ромунську мову. Вдаряє у вічи жажда за рідною культурою. Листівки з українськими видами, вишивками, церковнославянські книжки, ікони, з України і малі брошурки мають великий попит.

Хоча добруджанський українець живе без жаднісінького звязку з українським світом — не має навіть звязку з Акерманщиною! то зберіглася всежтаки по сьогоднішний день у нього гордість на походження від українських козаків. Мені довелось чути таке пояснення походження сьогоднішних українців у Добруджі.: Коли перейшли козаки з гетьманом Мазепою в Добруджу, то гетьман остався в Галаці, а козаки розійшлися в дунайськім гирлі. Тодішнім осередком нового поселення був Карагурман, де козаки жили по курінях. Опісля збільшилося число українських переселенців утікачами зпід корми[г]и кріпацтва, яке завела Москва на Україні. **Економічний стан місц. українця дуже**
бідний. Правительство стягає величезні податки з рибальського промислу. В теперішню пору замітний упадок рибальства, яке не дає доходів не лишень на прожиток, але й на справлення нового інвентаря. Земля не дає рівнож вистарчаючих доходів; з виїмком околиці Тульчи, Пошти, Ганчарки та Телиці, вона пісна. З приростом населення панує при пересічно 10 до 15 десятинах на хазяїна голод на землю. Тож не диво, що тамошній наш земляк примушений шукати інших заробітків, він пролетаризується. Деякий добуток дає виноградництво. Тамошнє „сарицьке" вино має добру славу завдяки своєрідному смакові. Торговля лежить у руках греків, болгарів, частинно жидів та москалів.

З історичного, фолькльорного й етнографічного боку цей край надзвичайно цікавий і дає фахівцеві-досліджикові й культурному робітникові широке поле до праці. Для нас лежить тут все ще облогом. А ріжноманітність краси природи по горах, степах, плавнях та над морем принадна просто до дійсного побуту.

(За „Часом").

de Festo e Legendo (свят і забобонів); потім іде „Chambre Esponsivo", що показує як сплять провансальці, а поруч „S. Calendalo (de Noël), де є ви, що торкається різдвяних свят, які все ще найпопулярніші у Провансі. Отже є передовсім величезний стіл в усім, що буває у провансальській родині на Свят-вечір осторонь зразкова провансальська кухня.

Переходючи до тої частини музею, що присвячена історії провансальського народу, не лише минулої, але і сучасної, слід згадати — Salo Felibrenco, — присвячену виключно новопровансальському рухові у звязку з фелібристичними прямуваннями у ньому. Вона топографічно є на вступі, між салями матеріяльного побуту і селянського життя.

В неї відвідувач і дослідник неопровансальського ренесансу може знайти безліч цікавого фактичного матеріялу до історії цього руху в його кульмінаційних проявах і прилюдних маніфестаціях. Сила фотографій і ілюстрацій зокрема підносить дослідне значіння цього відділу. Зразки оповісток, часописів, друків, рукописів — надає йому чимале документальне значіння. Словом, це свого роду архів у мінятурі новопровансальського відродження та фелібрійського руху.

Природним і органічним доповненням цієї салі доводиться рахувати іншу кімнату у цьому-ж музею, спеціяльно присвячену життю і праці каменяра неопровансальського ренесансу — Ф. Містралеві, — себто „Salo Mistralenco".

Цей справжній національний санктуарій провансальського народу, куди кожний, хто входить, відрухово здіймає з голови капелюх.

Тут, розуміється, у першу чергу є сутобіографічні матеріяли, характеризуючі життя Ф. Містраля. Отже його колиска; — головний рукопис найбільшого його твору „Mirèio", свідоцтва і дипльоми з ліцею та університету, збірка його ріжних рукописів та друкованих творів, а відтак, — маса фотографій з ріжних часів і моментів життя та його діяльности. Врешті, копія його бюсту, зробленого різбярем Амі. Дальші салі: історична, рожі і моря, (Rose et de la Mar), врешті народньої музики, або Ш. Ру, — знайомлять по черзі з минувшиною Провансу, й його національною річкою Роною, що для цієї країни є тим, чим для України — Дніпро, або для Чехів — Влтава; потім з морем, цією природньою стихією провансальського народу. У цім відділі є сила цікавого матеріялу, характеризуючого провансальське рибальство.

Гарний також відділ народньої музики, де є повний асортимент найріжноманітнішно музичних інструментів і назагал дуже пластично та повно представлений цей бік життя провансальського народу.

Покидаючи — „арлєтанський музей" — маєте враження, що це ідеальний режіоналістичний та національний музей одночасно; що якби Ф. Містраль не був великим поетом і письменником взагалі, а тільки залишив свому народові цей музей, — цього було-б зовсім досить, щоби імя його на віки було записане на сторінках новочасної історії Провансу, бо „цей музей" — це передовсім наочна школа національного виховання, це жива лябораторія неопровансальського відродження.

Вже виходючи з цього музею, — я у вестібюлі звернув увагу на два надписи явно епіграфічного значіння і свідомо тут приміщені.

Автором одного з них є славетний покійний французький письменник — А. Франс. Він є виімком з передмови А. Франса до одної туристичної книжки „З Альоп до Піренеїв" — і написаної з нагоди славетної провансальської Венери з Арль.

Наводжу тут один дуже симптоматичний уступ з цього епіграфу:

— „Її (себ-то статую арльської Венери) — писав 30 років тому А. Франс — відвезли як трофей до версальського парку, а потім до Люврю. Але її душа і ґеній все ще у Провансі. Ви знаходите їх у красі жінок, у лініях краєвиду, в живій поезії фелібрів"...

Так Прованс не помер. Немов Фенікс з намулу історії він встає, щоб не лише самому відродитися, але й поруч з тим відмолодити цілу Францію, яка у задушній атмосфері бюрократизму опинилась на мертвій точці свого розвитку...

Arles, 7. VIII. 1929.

О. І. Бочковський.

Криваві сутички в Софії.

З Відня надійшли вістки, що в четвер 15. серпня ц. р. прийшло до кривавої сутички між македонськими студентами і агентами тайної поліції, при чому агента поліції Зенова тяжко поранено ножем, а кількох інших агентів і студентів віднесли легкі рани.

—o—

Поступ у справі звільнення Надренії.

Дискусія на гагській конференції в справі звільнення Надренії дуже поступила наперед. Париська преса подає відомости, що вже почалася дискусія про термін виведення військ. Політична комісія вибрала дві підкомісії, одну з юристів, а другу з військових знавців, які мають виробити плян звільнення.

„Петіт Парізіен" повідомляє, що Бріян ще раз пробував зробити звільнення Надренії залежним від виконання пляну Юнга Німеччиною й жадав від неї відповідної урочистої обіцянки. На це Штреземан відповів, що несправедливо вимагати від Німеччини, щоби вона терпіла через те, що союзники не можуть погодитися між собою в справі пляну Юнга. Англія висловилася проти пропозиції Бріяна, Італія повздержалася і таким чином Бріян не міг перевести свого домагання.

Полагодження крізи в нанкінському уряді.

З Льондону повідомляють, що крізу уряду в Нанкіні, яку викликала димісія міністра фінансів Сунга, вже полагоджено. Він узяв назад свою димісію, бо одержав урочисте запевнення Чанг-Кай-Шека та нанкінського уряду, що вони дуже обмежать видатки на військо й вироблять бюджет. Сунг поставив зі свого боку такі умови: 1) всі військові видатки буде на будуче контролювати не лише уряд, але також партія та публичні корпорації. 2) По окремих військових округах будуть утворені комісії, які будуть контролювати видатки при розвязанню старого війська. 3) Міністерство фінансів, яке досі мало обовязок лише дбати про достарчення грошей, буде мати голос також при видаванню державних доходів. 4) До вироблення бюджету будуть притягнені визначні банкирі та купці. На будуче уряд не матиме права без згоди міністра фінансів робити внутрішні або закордонні позички.

Наступ більшовицьких військ на Манджурію.

Бюро Райтера повідомляє на основі отриманих інформацій від офіціяльних кругів у Мукдені, що більшовицькі війська заняли дві граничні місцевости положені в окрузі Хабаровська.

—o—

Більшовицькі урядовці почали голодівки.

З Харбіну надійшли вістки, що в четвер 15. серпня ц. р. 29 більшов. урядовців, яких арештували китайські власти перед кількома тижнями підчас переведеної ревізії в більшовицькім конзуляті, почали голодівку на знак протесту за те, що ще дотепер сидять у слідчім арешті і проти них не ведуть ніякого слідства.

—o—

Цепелін летить до Токіо.

З Фрідріхсгафен повідомляють, що Цепелін відлетів у четвер 15. серпня ц. р. в год. 4.30 до Токіо.

Того самого дня в год. 15-ій Цепелін перелетів понад Віднем.

—o—

Англія звільняє Надренію — вже 15. вересня ц. р.

З Льондону надійшли вістки, що Англія починає звільнювати Надренію від своїх військ вже від 15. вересня ц. р.

—o—

Сновден не хоче ждати.

Льондонська преса доносить, що Сновден вислав письмо до державних мужів, зібраних в Газі, в якому домагається аби його пропозиції ревізії пляну Юнга негайно принято, бо в противному випадку він далі не може ждати на їх рішення.

—o—

Англії йдуть на руку.

З Гаґи надійшли вістки, що внесок, який принято в середу 14. серпня ц. р. на засіданні фінансової комісії в справі відсунення засідань комісії до суботи звучить:

Порішено відбути найблище засідання щойно в суботу рано в тій цілі, аби уможливити делеґатам переведення півофіціяльних розмов на тему ріжних питань, які виявилися протягом засідань комісії. Сподіються, що вислідом цих розмов буде, що комісія на засіданні в суботу буде могла переказати підкомісії переведення основних студій над поодинокими квестіями.

—o—

Відгуки дня.

„Лякріма Хрісті".

Коли тебе знудить чи змучить оглядини старинного Риму і новітніх римлянок, коли піт капає з лиця, а кров з серця — іди туди, звідки колись скидали коміть головою злочинців! Кого за Цезаря провадили на Тарпейську Скалу, той мусів мати нечисту совість, кого за Мусоліні провадять туди, той мусить мати повний портфель.

Змінилися часи, люди і звичаї. Тарпейська Скала стратила свою страшну славу добрих місця і хто зайде туди, виходить назад. Хоч і на пів живий, але виходить.

Ніхто там не проливає людської крови, ніхто не відбирає життя. Тарпейська Скала перемінилася в шиночок, де продають дороге, але добре, сильне але солодке вино.

Лякріма Хрісті!

Хто з паломників до Вічного Міста не всміхнеться на звук тих слів, хто не оближе язиком спрагнених уст, хто не зітхне як міх ковальський!?...

— Лякріма Хрісті, ех! — і похитає головою, як по чімсь коханім, а давно минулім.

Минулося, пропало, як пропало безхмарне небо, дешеві помаранчі і ще дещо. Ех!...

— — — — — — — — — —

За Тибром сіло сонце на спочинок. Напрацювалося цілу днину за двох, витискаючи з північних варварів девятий піт на спину і десяту ліру на морожене. Над Римом війнуло прохолодою від Остії, де за горбками заховалося вічно свіже море. Думка, що слимаком повзла підчас спеки, тепер ластівкою пурхнула аж ген — під синє небо. Так легко на серці, так ясно на душі, так свобідно в грудях.

— Лялю! Провадь нас, друже, на добре вино. Мусить бути міцне як обійми, а солодке як уста твоїх землячок!

Ляльо, молодий італієць, що цілу днину з нами ходив, усміхається.

ку облегчить як пташку, але серце настроїть ж обійми і уста твоїх землячок.

— Звідкіля це знаєш, Лялю?

— З історії!

— Тоді я голосно:

— Добре знаєш нашу історію.

А потихо:

— І хто її так ганебно пофальшував?

А опісля:

— Отже провадь. Нехай таке вино буде, як твої і мої землячки разом.

І повів нас Ляльо на Тарпейську Скалу. І було таке вино, як його і мої землячки разом: міцне і солодке як італійки, тяжке і холодне як галичанки...

Було „Лякріма Хрісті"...

— — — — — — — — — —

Темна, підземна коршмина. Обкопчені стіни нависли над головами як галицька нужда. Довкола бочки з божеським напитком, а посередині довгий стіл з нетесаних дошок.

Чужинче! Не страхайся, не кидай здивованим оком по неохайнім захисті Муз. Дадуть тобі тут таке вино, що Мельпомена, Терпсіхора, Кліо, Каліопе, Ерато і як там ще їх назвиська, повилазять зпоза бочок і підуть перед тобою в танець.

Ніде в Римі так легко не римуються слова, як на Тарпейській Скалі. До купецтва треба віскі і соди, до військової команди пива, але до поезії таки вина і то „Лякріма Хрісті" і то на Тарпейській Скалі. Воно тобі може і скує ноги, воно тобі може відбере табличку множення, але душу ку облегчить як пташку, але серце настроїть як гарфу, але око запалить як зірку.

Коли прийшлося виходити з Тарпейського шиночку, всі почували, що хтось їм ноги підміняв. Але не пізнавали і своїх сердець.

Банковець, який у своїм житті римував хіба числа, нараз почув у собі іскру божу і звертаючи кинджали своїх зіниць на одну з галичанок заімпровізував:

„Солодке як твої уста
І сильне як обійми,
Чому воно „Сльоза Христа"
Ніхто, ніхто не пійме.

Налиєш в чарку з висоти —
Райдужні переливи...
Міцне, солодке як і ти —
І теж таке зрадливе!"

— Правда, що ні, пане Лялю?! — звернулася дівчина до італійця.

Італієць з пекеронанням заперечив.

Мабуть тому, що не розумів.

Галактіон Чіпка.

Потрібна книжка.

Знесення конфіскати брошури „На трівогу!".

Заледво вийшла з друку брошура Івана Герасимовича п. з. **„На трівогу! Основи української нації загрожені"** — як зараз на другий день явилася в Головній Управі „Рідної Школи" на поручення львівського гродського староства поліція і сконфіскувала ту брошуру. На письменне представлення й особисту інтервенцію адвоката д-ра Володимира Старосольського зніс львівський окружний суд цю конфіскату рішенням з дня 24. липня 1929 р. до ч. 257/29. Таким чином українські товариства, організації, родичі, українська академічна молодь і взагалі всі, що інтересуються справами школи й виховання, можуть свобідно користуватися цією дуже потрібною книжкою.

Книжка Герасимовича на підставі офіціяльних даних подає перегляднo стан українського шкільництва під Польщею від часу приналежности українських земель до Польщі по нинішній день в порівнянні з передвоенним українським шкільництвом та в часі воєнних окупацій. Для перегляднocти і кращого порівняння шкільних відносин подано в ній стан польського й іншого, неукраїнського шкільництва.

Українське громадянство відчуває глибоко кривду, заподіяну нам на полі шкільництва. Одначе тільки на підставі богатого матеріялу й систематичного його зіставлення можна пізнати жахливий дійсний стан і нові заходи для цілковитої ліквідації українського шкільництва.

На особливішу увагу заслугує тепер справа „комасації" істнуючих шкіл на більшеклясові для збірних громад, яка в цій книжці обговорена основно й критично. Ця справа і небезпека, яка випливає з такої „комасації" для української нації — досі не була у нас ще обговорювана і наше громадянство з тим ще необзнакомлене. Для прикладу подамо деякі моменти цієї реорганізації як наглядний доказ, які важкі наслідки викликалаб така „комасація", якщо переведеноб її в життя.

На місце одно-, дво- а часом і три-клясових шкіл в кількох сусідуючих громадах має повстати одна більшеклясова (7-, 6-, 5- або 4-клясова) школа для всіх тих громад спільна — не конче в селі, але й поза селом. Отже громади, для яких буде призначена та нова школа, будуть мусіти для неї передовсім збудувати відповідний будинок.

Що станеться з дотеперішніми шкільними будинками? — Їх уживатиметься на „пшедшколя", на помешкання для учителів (очевидно польських, бо українських не приймається до служби), а в першій мірі на „чительне людове" і „вспулдзельне". На українських землях пошкільні будинки використовуватиметься без сумніву передовсім під польські „чительне людове" та „вспулдзельне" і таким чином ті польські організації, які досі не мали в нашому селі точки опору, дістануть нараз „власні" будинки. — Таким чином зреалізування проекту перебудови нової сітки шкіл буде заразом підготовкою „нових позицій" під новий польський „культурний і цивілізаційний наїзд" на українські землі.

У звязку з новою шкільною сіткою проектується новелізацію закону про примус віддачі ґрунту під дорогу для шкільних цілей. Річ в тому: Метою перебудови дотеперішньої шкільної сітки є зменшити дотеперішнє число шкіл та поширити обводи новоповсталих шкіл на віддалені від себе на 3 кільометри сусідні громади. Та найчастіше буває, що з огляду на непригожий терен, чи з якихнебудь інших причин, воздушна лінія віддалення 3 кільометрів не покривається з дійсною довжиною дороги, яка фактично виносить 4, 5 або й більше кільометрів. Щоб це фактичне віддалення скоротити по змозі до ідеального воздушного віддалення, проектується конечну будову нових „стежок, згл. шкільних шляхів" та мостів, бо — як офіціяльно кажеться — „тільки таким чином можна буде раціонально лучити шкільні обводи та усталювати шкільні точки".

Така новеля про примус вивласнення ґрунтів під нові „шкільні шляхи" ляглаб важким тягарем на ціле населення, а зокрема на українських областях такий закон дав би притоку ще й до найріжнороднішої самоволі і всяких шикан.

Отся перебудова шкільної сітки відібється пиймаючо також на наших гімназіях. Як відомо, усі наші державні гімназії є старого клясичного типу, а польські майже всі вже зреформовані на гуманістичні, математично-природничі та неоклясичні. Шкільна влада не годиться на реформу староклясичних українських гімназій, хіба під умовою їхньої переміни на утраквістичні. — Наслідок „комасації" народніх шкіл буде той, що польські гуманістичні і реальні гімназії, маючи збільшену скількість 7-клясових шкіл для своєї відбудови, ростимуть, а українські зі старим клясичним типом упадатимуть. Вже й тепер упадок числа українських дітей, що ходять до українських державних гімназій, дуже значний (в деяких поверх 50 відс.), а чим дальше, то йде до гіршого.

Це важніші шкідливі сторони проектованої реформи шкільної сітки, не згадуючи вже про те, що внаслідок цієї реформи спольонізується й нечисленний останок істнуючих ще нібн-українських державних шкіл. Опріч того є ще й багато інших шкідливих наслідків такої „комасації".

Всі ці справи — як сказано — обговорені докладно в брошурі Івана Герасимовича „На трівогу!", а крім того подані там способи оборони свойого шкільництва із взорами ріжних подань, протестів, рекурсів і чимало практичних порад.

З огляду на близький початок нового шкільного року ця книжка є дуже актуальна. Всі наші кружки „Рідної Школи", читальні, Луги, Соколи, кооперативи, а дальше громадські уряди, уряди парохіяльні, всі учителі і взагалі вся наша інтелігенція та всі свідомі громадяни повинні набути собі цю необхідну книжку, яка кожному може стати в пригоді. Низька ціна — 1 зол. 20 сот. за 152 стор. друку — є установлена тому, щоб можна було її поширити і між незаможним громадянством, а зокрема між академічною молоддю. Набувати можна у всіх українських книгарнях або просто в Головній Управі „Рідної Школи" у Львові, Ринок 10.

На орґанізаційному фронті.

Віча посла Максимовича.

Дня 12-го липня 1929 р. складав пос. Антін Максимович звіт з посольської діяльности в селі Ляшки Довгі, ярославського пов. Село велике, понад 500 хат, а з того понад трицять відсотків латинників; решта українці. В селі є величавий костел, а церква бідненька. Всеж таки українці ведуть в селі культурно-освітню роботу. Є читальня „Просвіти", кооператива з двома філіями, молочарня (з денною продукцією 90 кг. масла) і кружок „Сільського Господаря". Великі заслуги над двигненням цього села положив його парох, о. Петро Юрчак, що відзначається працьовитістю і великим орґанізаційним хистом. Характеристичне в цьому селі, що місцеві поляки йдуть солідарно з українцями в громадських справах. Тепер село підготовляється до переведення громадських виборів.

Дня 28-го липня 1929 р. відбув пос. Максимович віче в селі Злоцьке біля Криниці, новосандецького пов., на якому були також селяни з сусідніх сіл Щавника й Астрябика. Віче відбулося на подвірю місцевого пароха, о. Івана Качмара. Замітне на Лемківщині, що жінки проявляють більше активности в громадянській праці, ніж чоловіки, а на вічу інтересувалися передовсім справою виховання молоді і нашим шкільництвом. По вичерпуючому рефераті посла забирали слово в дискусії наші лемки, жалуючись на податкові тягарі і на переслідування їх органами адміністраційної влади, особливо поліції. Віче одноголосно висказало довіря Українській Парляментарній Репрезентації, одобрило її дотеперішню діяльність, а в спеціяльній резолюції висловило домагання українського шкільництва на українських землях.

Дивогляди.

Коні та корови міліонерів.

„Багатий як дурень — каже наша народня мудрість — що схоче, то й робить". А що найбільше багатих є між американцями, то послухайте:

На кінських перегонах у Льондоні першу нагороду взяв кінь американського міліонера Віснея. З цієї нагоди Вісней видав бенкет у найкращім ресторані. Столи мали форму підкови, а послужники були вбрані в однострій джокеїв. В 11-ій годині в ночі ввели до салі коня-переможця і дали йому вівса зі зрібної миски і пляшку „секту".

Ще краще діється коровам американських міліонерів. Якісь учені чи жартуни мали ствердити, що коли корови слухають музики, тоді дають більше молока. Тому власники великих стаєн улаштовують для них радіові концерти. Інші дають коровам оглядати фільми, впевняючи, що недобре для корів, коли вони нудяться.

НОВИНКИ

— **Вечір у Черчу,** заповіджений на неділю 18-го ц. м. з участю пані Іванни Приймової та Галактіона Чіпки, пічнеться в год. 6-ій веч., а буде доповнений музичними продукціями і ще кількома принагідними виступами. — Особам з провінції, які звертаються до нас за інформацією, чи на нього треба мати окреме запрошення, комітет подає до відома, що окремих запрошень не висилає. Дохід з вечора призначений на оселю для робітників пера.

— **Заборонене віче.** По недавній заборoні віча, яке мало відбутися дня 5-го липня ц. р. на козацьких могилах під Берестечком при участи сен. Кузьмина і послів Стр[illegible]тинського й Вислоцького, заборонено знову віче посла Вислоцького, назначене на день 19-го серпня ц. р. в Старій Носовиці.

Катастрофи. На стації Розвадів зударились два поїзди; два залізничники поважно ранені. — 8 старшин японського ґенерального штабу згинуло впавши з військовим літаком в околиці Токіо. — В Опоріо вибух торпедовця вбив кілька осіб, а ранив кільканайцять.

— **Самогубство, випадок чи злочин?** На залізничім шляху Львів—Зимна Вода найшли розторощене тіло невідомої, 24-літньої жінки. При ній не найдено ніяких паперів. Була це особа бідна.

— **З людського звіринця.** У Краснім згорів хутірець Антонини Горошкевич, а з ним і його власниця. Виявилось, що маєток підпалив її син Микола, щоби стати спадкоємцем.

— **Неповний конгрес.** Міжнародній студентський конґрес у Будапешті відбудеться без участи чехословаків, румунів і югословян, які є ображені на мадярських студентів, що не можуть погодитись з мировим договором великої війни.

— **Епільоґ авантури з польськими студентами і проф. Васютинським в Парижі такий:** Карний суд в Парижі, що мав розібрати фактичний стан справи, чи польських студентів побила французька поліція чи теж вони вдарили перші кондуктора та поліційного урядовця, засудив проф. Васютинського на 3 міс. вязниці завісивши йому кару.

— **Жіночі рекорди.** На „Цепеліні", що іде довкола світа мандрує англійська журналістка леді Дрюмон, вислана англійським трестом денників. — У віденськім університеті призначена надзвичайним професором на катедрі психольоґії молода жінка Каролина Бюлер, авторка книжок про психольоґію дитини.

— **Ріжні вістки.** Через Варшаву переїде 80 американських фінансістів у повороті з Москви, а в дорозі до Берліна. — Французький уряд купив у Ню Йорку будівлю „Сенчюрі Театер", на якого місці вибудує хмародер на 66 поверхів і назве його „Палатою Франції"; буде це головний осідок політичних і економічних французьких установ. — У ріжних париських банках жде 35 міл. франків виграних ріжними особами на льотерії, що досі про це не знають; більшість із виграних належить до родин, розсіяних війною; одна виграна на 500.000 фр. після 30 літ не піднята, стає тепер власністю держави. — Анґлійська цензура не дозволила виставити в Анґлії німецької фільми „Мартін Лютер", щоби не образити нею релігійних почувань католиків. — Пуанкаре вийшов уже з клініки. — Мадярський уряд дав свою принціпіяльну згоду на будову першого дому гри („рулетки") в Балятон Фельдвар, над озером Плятен. — Преса з Шікаґо повідомляє, що в перших 4-ох місяцях цього року кинули в місті бандити 60 бомб, себто майже вдвоє більше, як за той сам час минулого року; цьогорічні бомби краще зроблені.

— **Пересесення вчителів.** Міністерство освіти у Варшаві перенесли Вл. Михальського з української ґімн. у Львові до І. ґімн. у Стрию, Войтіха Пельчарського з ІІ. держ. ґімн у Тернополі до української ґімн. в Тернополі, Теоф. Остапюка з української ґімн. у Тернополі до І. ґімн. в Ярославі, Клим. Шанковського з української ґімн. у Тернополі до ґімн. в Ланьцуті, Вас. Безкоровайного з української ґімн. у Тернополі до держ. ґімн. у Золочеві, Дмитра Цибушника з української ґімн. у Тернополі до ІІІ. ґімн. у Тернополі, Маріяна Плячка з ІІ. ґімн. у Станиславові до української ґімн. у Станиславові, д-ра Сам. Цаґмана з поль. ґімн. у Коломиї до української ґімн. в Коломиї, Йос. Гусаковського з української ґімн. у Тернополі до ґімн. у Вроцлаві, Йос. Дрозда з ІІ. ґімн. у Самборі до української ґімн. в Станиславові. Всі ці перенесення, як бачимо, торкаються наших ґімназій.

— **Бурі над Волинню.** На підставі останніх приблизних обчислень бурі з градом, що перейшли минулого тижня над південно-східним Волинем, у дубенськім повіті, луцькім і кременецькім вищищили збіжжа на пні та в полукінках у 90 прц. Наслідком чого населення є зруйноване.

— **Подружа і військова служба.** Військова влада подає інформацію до варшавскої преси, що рядовики в чинній службі не можуть женитися без дозволу свого полководця. Зате новобранці такого дозволу не потрібують, але підчас військової служби не мають ніяких полекш ані для себе ані для своєї рідні.

— **За багато режісерів.** Одночасно з крізою німецьких театрів, які не в силі боротись з конкуренцією кіна, прийшов „чорний день" на режісерів. Берлінський журнал „Сцена" пише: Нужда між нами, режісерами, страшна. Дуже заслужені театральні режісери мусять іти до нічних льокалів на місце помічника кельнера і мити склянки та „гальби" від пива, щоби не згинути голодовою смертю. Самогубства між нашими товари-

лами — буденне явище"... А наші численні театри (з цього боку Збруча) саме нездужають на відсутність режисерів. Якби так який німецький режисер вивчив нашу мову, мав би відразу готову посаду. Правда, не таку, щоби жити, але й не таку, щоби вмерти з голоду.

Дописи.

БЕРЕСТЕЙЩИНА. (За що у нас переслідують...) Чисто українське село Орхів, пов. Бересть н. Бугом, не має своєї школи і його діти мусять ходити до польської 6-клясової школи на польській кольонії Томашівка. Щоб полекшити дітям науку та навчити їх по українськи, селяни утримували в селі учителя українця Ковальчука, який мав учити дітей по домах. Наразі учитель вів працю в місцевій читальні „Просвіти" і влаштовував для дітей т. зв. фізичні забави і вів церковний хор. Але й за це вже пішли доноси до шкільної влади і до поліції, що в Орхові заложено нелегальну школу. Зокрема учитель Томашівки доніс, що з хвилею появи в Орхові учителя українця діти з Орхова і Комарівки зовсім перестали ходити до школи. З другого боку, хоч закон дозволяє навчання дітей дома, учитель цей погрожував людям, що за непосилання дітей до школи буде накладати подвійні кари. До села їхала поліція. Розпитувала, писала протоколи, і хоч нічого злочинного не найшла, та все таки передала справу до суду і вже на 13-го вересня назначено в Домачеві в городському суді розправу проти учителя Ковальчука, а також проти голови, секретаря і скарбника читальні „Просвіти" в Орхові. Слід замітити, що в Орхові належать деякі селяни до секти баптистів. Їх провозірі так виховують, що вони у своїй темноті виступають проти себе самих, проти своєї школи. Бо, мовляв, навчання рідною мовою плекає національну гордість, а це ніби противорічить їх релігії. Сліпі!... Не добачують, хто і нащо їх так навчає. На розправі в Домачеві боронитиме обвинувачених пос. адв. д-р Ст. Біляк.

З театру.

„З Праги до Львова" — чеська ревія.

Після виступів варшавського мистецького театру ревій „Кві про Кво", що має вже вироблену марку і стягав до салі Великого Театру, не зважаючи на вакаційний час, що-вечора маси публики, чеська ревія, що отсе гостить у Львові, бліда, бідна і без змісту. Бракує їй дуже багато: конферансієра, співаків, добрих костюмів, відповідних декорацій, а передовсім такої зактуалізованої, інтересної і продуманої у всіх дрібницях програми, яку старався мати завсіди варшавський театр.

Спинятися над поодинокими точками чеської ревії нема потреби. Найбільше подобалися публиці цирково-кабаретові виступи двох ексцентричних танцюристів і їх імітаційні пописи, що хіба найкраще говорить про мистецьку вартість цілости. Гарний, глибоко настроєвий образ — це „Хлопці із Зборова", але йому не конче місце на такому вечорі. На увагу заслуговують ще хіба танці Анни Громвельдової („Абсинт" і „Пробудження баядери"), позатим усе інше пройшло без враження. Не робить більшого враження також головна пара виконавців: Тоні Муфф (тенор) і Анна Августова (сопран). Голос у нього за мало видатний, а у вищих тонах майже нечутний, її-ж голос за різкий. Про балет можна сміло — без кривди для нього — не згадувати.

Управа цього театрику (зложеного всього з 6 виконавців і 11 балетниць) була мабуть сама свідома слабости своєї програми, коли вставила в неї два скечі, відіграні при помочі позичених сил у польській мові. Перший з них бачили ми в далеко кращому виконанні в театрі „Кві про Кво", другий задля своєї тривіяльности не повинен рішуче мати місця на сцені Вел. Театру. Щоб здобути собі публику, відспівав при кінці цілий ансабль „привіт для Львова" по польськи, але це, розуміється, ситуації не могло направити. Чеська ревія, така, якою вона себе показала у Львові, поважного успіху мати не може.

І. Н.

Зі спортового життя.

Україна—Гасмонея 2:2 (2:0).

До змагань цих виступила Україна з Бутлем І. у воротах, з Грещуком і Скреготою в обороні, з Бутлем II., Цимбалою і Воробцем у помочі та з Фльорком, Петровим, Лисиком, Кобзарем і Сичом у нападі, отже в складі напів резервовому. Ця обставина, як також легковаження противника, що ґрав незвичайно амбітно і з посвятою, дозволила Гасмонеї стрілити в другій половині два ґолі і таким чином вийти з цих змагань ремісово. В Україні не дописала оборона, дуже слабі були також крила. Воротар в першій половині дуже непевний, в другій кращий, хоч другого ґоля повинен був оборонити. В загальному ціла українська дружина була за повільна і за вигідна, тому численно зібрана українська публика була після цих змагань дещо розчарована. Видців ок. 1.500. Судював справедливо п. Ґуліч.

Україна—Шлеськ.

Змагання між повищими дружинами, які відбудуться в неділю 18. серпня в год. 4.30 на грищу Погоні за стрийською рогачкою, будуть безперечно одною з найбільших атракцій цьогорічного сезону, бо противником України буде цим разом горішньо-шлеська репрезентація, в рядах якої побачимо найкращих грачів ліґових шлеських дружин (нім. клюбу І. Ф. Ц., Руху І (н.). З огляду на великі кошти Україна заарангувала ці змагання до спілки з жидівським клюбом Гасмонея, яка розіграє змагання зі згаданою репрезентацією в суботу, а Україна в неділю. Ціни вступу: степениця 2.50, І. партер 1.50, II. партер 1 зол.

Всячина.

Персеїди — мигунці.

При погіднім небі в ночах від 9. до 12-го серпня, а особливо в ночі з 10. на 11. серпня, коли ви сіли собі вигідно, лицем звернені до сходу, могли бачити гарне явище, яке рік річно від кількох віків на зорянім небі оглядає людство з захопленим, це мигунці — „падаючі зорі". Звичайно тоді люди собі щось задумують, чи здійсниться їхнє бажання? Але буває часом і таке, що ваших бажань не стане стільки, скільки впаде зір. Один астроном начислив одної ночі 264 упавших зір.

Коли ви трохи обзнайомлені з зодіяком або хоч знаєте, де „великий віз" на півночі, то міркуйте собі на схід від нього точку на небі, звідки падаючі зорі починають свій спад. Пересвідчитесь, що дороги їх ідуть паралельно до себе від молочної дороги зі знаку зодіяку, який в астрономів від віків називається „Персеєм".

Саме ця правильність їх лету, ця правильність їх повороту в одній порі року, у звязку з відомою дорогою обороту землі довкола сонця та з обчисленою заздалегідь скорістю лету, падаючих зір, дала підставу славному астрономові Шіяпареліому прийти до того висновку, що ті „падаючі зорі", науково звані „Персеїди", а у народів заходу „сльозами св. Лаврентія (10 серпня)" — це не є ніякі зорі, а метеори, розбитки чи розсипки комети ясної, запримічені в р. 1862, а відомої під науковою назвою як „комета III року 1862". Шіяпареллі обчислив докладно дорогу тої комети і ствердив тотожність її з дорогою персеїдів. Представляється вона яко еліпса окружуюча сонце в той спосіб, що найблизше сонця там, де перерізує дорогу землі, а найдальше скручує поза Нептуном, плянетою нашої сонішньої системи віддаленою найдальше від сонця. В новіших часах мали попасти на слід ще дальше віддаленої плянети, та цього ще не перевірили на певно. Нептун потрібує 165 літ, щоб раз окружити сонце. З цього можна мати образ який великий мусить бути той перстень з метеорів, вздовж якого кружать ті розбитки комети III року 1862. А наша земля лиш раз до року, власне в часі між 9. і 12. серпня зближується до того перстеня метеорів і притягає їх по мірі густоти перстеня. Одного року менше, другого року більше їх паде на землю, або лиш перерізе земний воздух і при цьому розжариться і засвітить, немов зоря.

ОГОЛОШЕННЯ

Театри.

Великий Міський Театр:

Пятниця, 16-го серпня, г. 8·15 веч. „З Праги до Львова", чеська ревія.

Кіна.

Апольо: Авантурниця з Біяріц (Магд. Сови, Лівіо Панеді).

Кольосей: Король боксерів Риш. Дікс, Мейрі Бріян. Не нас обдурити.

Лев: Чар гріху (Люсі Дорен, Гайдарів).

Люна: Арцизлодій з Дамаску

Марусенька: Цісар Франц Йосиф і його двійник. Король карнавалу.

Оаза: Забава в кохання.

Палас: Боротьба за золотий ріг.

Пан: На порозі спальні (Ліді Даніта, Верн. Кравс).

Пасаж: Пачкарі бриллянтів у Ню Йорку.

Фатаморгана: Подружі вакації.

Химера: Дон Жуан у пансіонаті (Попескіна, Райн. Шінцель).

Утіха: Черний біс.

Програма радіо.

Пятниця 16-го.

Льондон (356,3). 20·00 Концерт для проходу. 22·15 Квінтет.

Париж (1725) 16·45 Пополудневий концерт.

Берлін (418) 21·15 Фортепян на чотири руки.

Відень (516,3) 21·15 Музика до танців.

Рим (445) 21·— Концерт.

Мюнхен (533) 18·— Камерний концерт.

Мілано (501) 20·30 Симфонічний концерт.

Ленінград (1000) 16·— Концерт.

Москва (825) 18·— Концерт.

Харків (1304) 19·30 Націон. меншости. 20·— Етнографіч. концерт.

Київ (800) 19·— Селянський концерт.

Варшава (1411,7) 20·30 Симфоніч. концерт.

Познань (334,8) 18·— Концерт артистів опери.

Прага (487) 16·30 Камерний концерт.

Субота 17-го

Льондон (356,3), 16·45 Органовий концерт. 19·30 Популярний конц. військов. орхестри.

Париж (1725) 16·45 Музика до танців.

Берлін (418) 19·— Фортепян. 19·55 Веселий вечір.

Лянгенберг (473) 20·— Веселий вечір.

Відень (516,3) 20·15 Югославянські пісні.

Рим (441) 21·— Концерт орхестри.

Мілано (501) 20.30 Квінтет.

Будапешт (550) 18·10 Мадярські пісні. 19·10 Вокальний квартет.

Мюнхен (533) 22·45 Музика до танців.

Данціґ (453,2) 21·15 Веселий вечір.

Ленінград (1000) 14·— Легкий концерт.

Москва (825) 20·30 Популярний вечір.

Харків (1304) 15·30 Пополудн. конц. 20·— Концерт.

Київ (800) 17·45 Камер. конц.

Варшава (1411,7) 21·— Концерт зі Сальцбурга: Моцарт.

Познань (334,8) 19·20 Орхестра мандол.

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло". З друкарні Видавничої Спілки „Діло", Львів, Ринок ч. 10.